

Nr 5

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 kap. 14 § vattenlagen dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 9 januari 1959 dagtecknad proposition, nr 31, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

L a g

om ändrad lydelse av 4 kap. 14 § vattenlagen

Härigenom förordnas, att 4 kap. 14 § vattenlagen den 28 juni 1918 (nr 523)¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

4 kap.

14 §.

Varder genom vattenreglering, som verkställes jämlikt denna lag, den uttagbara vattenkraften i det eller de strömfall, för vilkas räkning regleringen utföres, ökad med i medeltal femhundra turbinhästkrafter, vare ägare av sådant strömfall pliktig att för nedan angivna ändamål erlægga en årlig avgift *av minst tjuugu öre och högst sex kronor för varje turbinhästkraft*, varmed genom regleringen den uttagbara vattenkraften i

Varder genom vattenreglering, som verkställes jämlikt denna lag, den uttagbara vattenkraften i det eller de strömfall, för vilkas räkning regleringen utföres, ökad med i medeltal femhundra turbinhästkrafter, vare ägare av sådant strömfall pliktig att för nedan angivna ändamål erlægga en årlig avgift, *beräknad på grundval av det antal turbinhästkrafter*, varmed genom regleringen den uttagbara vattenkraften i strömfallet i me-

¹ Senaste lydelse se SFS 1955: 312.

(Gällande lydelse)

strömfallet i medeltal blivit ökad. Medför vattenreglering sådan ändring av vattenföringen *under året* att förut uttagbar vattenkraft kan utnyttjas på fördelaktigare sätt, skall, med avseende å skyldighet att erlägga dylik avgift, så stor del av *vattenkraften*, som svarar mot förhöjningen av *dennas* värde, anses såsom ökning av den uttagbara vattenkraften.

Medför vattenregleringen — — — nu nämnts.

Beloppet av avgiften skall av vattendomstolen bestämmas särskilt för varje strömfall; och bör härvid hänsyn tagas dels till den större eller mindre förändring av vattenstånds- och avrinningsförhållanden, som genom företaget förorsakas, och den olägenhet eller fördel, vilken härigenom uppkommer för den kringliggande bygden, dels ock till den större eller mindre kostnad, som är förenad med företaget, samt företagens ekonomiska betydelse för varje särskilt strömfall.

Avgift skall — — — för företaget.

Vattendomstolens avgörande gälla för en tidrymd av *tjugu* år i sänder, första gången räknat från det kalenderår, under vilket tillståndet till vattenregleringen först tagits i anspråk. Varder ej genom ansökan hos vattendomstolen under *nittonde* året av sådan tidsperiod ny prövning påkallad av strömfallets ägare eller av myndighet, som Konungen bestämmer,

(Föreslagen lydelse)

deltal blivit ökad. Medför vattenreglering sådan ändring av vattenföringen att förut uttagbar vattenkraft kan utnyttjas på fördelaktigare sätt, skall, med avseende å skyldighet att erlägga dylik avgift, så stor del av *denna vattenkraft*, som svarar mot förhöjningen av *dess* värde, anses såsom ökning av den uttagbara vattenkraften.

Medför vattenregleringen — — — nu nämnts.

Avgiften skall av vattendomstolen, särskilt för varje strömfall, bestämmas till belopp, utgörande minst tre och högst åtta kronor för varje turbinhästkraft; och bör härvid hänsyn tagas dels till den större eller mindre förändring av vattenstånds- och avrinningsförhållanden, som genom företaget förorsakas, och den olägenhet eller fördel, vilken härigenom uppkommer för den kringliggande bygden, dels ock till den större eller mindre kostnad, som är förenad med företaget, samt företagens ekonomiska betydelse för varje särskilt strömfall. Om särskilda skäl föranleda därtill, må avgiften bestämmas till lägre belopp än förut sagts, dock minst femtio öre för varje turbinhästkraft.

Avgift skall — — — för företaget.

Vattendomstolens avgörande gälla för en tidrymd av *tio* år i sänder, första gången räknat från det kalenderår, under vilket tillståndet till vattenregleringen först tagits i anspråk. Varder ej genom ansökan hos vattendomstolen under *nionde* året av sådan tidsperiod ny prövning påkallad av strömfallets ägare eller av myndighet, som Konungen bestämmer,

(Gällande lydelse)

skall den förut meddelade bestämmelsen lända till efterrättelse jämväl för nästa period. Älägges ägare av strömfall enligt andra stycket att gälda avgift, skall avgörandet första gången ej gälla längre än den tid, som gäller för annan avgift enligt denna §, vilken förklarats skola utgå med anledning av företaget. Varder strömfall bebyggt efter det avgift bestämts, äge vattendomstolen, ändå att tid, som nyss nämnts, ej gått till ända, för återstående tiden meddela ändrad föreskrift, när det påkallas av myndighet, som Konungen bestämmer.

(Föreslagen lydelse)

skall den förut meddelade bestämmelsen lända till efterrättelse jämväl för nästa period. Älägges ägare av strömfall enligt andra stycket att gälda avgift, skall avgörandet första gången ej gälla längre än den tid, som gäller för annan avgift enligt denna §, vilken förklarats skola utgå med anledning av företaget. Varder strömfall bebyggt efter det avgift bestämts, äge vattendomstolen, ändå att tid, som nyss nämnts, ej gått till ända, för återstående tiden meddela ändrad föreskrift, när det påkallas av myndighet, som Konungen bestämmer.

På yrkande av myndighet, som Konungen bestämmer, må vattendomstolen, såframt det finnes erforderligt och lämpligt, bestämma att den för en tioårsperiod stadgade avgiftsskyldigheten skall fullgöras genom att strömfalllets ägare erlägger högst hälften av det beräknade sammanlagda nuvärdet av avgifterna på en gång och återstoden genom årliga inbetalningar under perioden.

Huru avgifter — — — förordnar Konungen.

Huru avgifter — — — förordnar Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1959.

Skyldighet att gälda avgift må ej åläggas i fråga om vattenreglering, vartill tillstånd lämnats genom dom som meddelats före nya lagens ikraftträdande, därest regleringen är av sådan beskaffenhet, att enligt äldre lag avgift ej skolat utgå.

Beträffande annan vattenreglering, vartill tillstånd lämnats före ikraftträdandet, skall äldre lag tillämpas såvitt angår de gränser inom vilka

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

avgiften skall bestämmas; och skall nya lagen beträffande sådan vattenreglering ej heller i övrigt äga tillämpning med avseende å den tidrymd av tjuugu år, för vilken vattendomstolens avgörande i fråga om avgift med anledning av företaget skall gälla.

I samband med propositionen har utskottet behandlat fyra i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen i första kammaren nr 388 av herr *Pålsson m. fl.* och nr 389 av herr *Sörlin m. fl.* samt i andra kammaren nr 465 av herr *Larsson* i Norderön *m. fl.* och nr 466 av herrar *Larsson* i Hedenäset och *Lundmark*.

Samtliga motioner avser frågan om de föreslagna bestämmelsernas tillämplighet på äldre regleringsföretag.

I motionerna I: 388 och II: 465, som är likalydande, hemställes att riksdagen måtte vidtaga de ändringarna i de föreslagna övergångsbestämmelserna, att avgiftsskyldighet för korttidsreglering, vartill tillstånd lämnats före den 1 juli 1959, skall inträda efter den 1 juli 1969, att den nya lagen skall tillämpas å sådana företag, för vilka regleringsavgift fastställs efter den 1 juli 1959, att före lagens ikraftträdande meddelade beslut om regleringsavgift skall — oavsett vad därom tidigare bestämts — gälla för en tidrymd av 10 år, räknat från den dag avgörande senast träffats i frågan, samt att vid omprövning den nya lagens regler helt skall gälla.

I motionerna I: 389 och II: 466, som är likalydande, hemställes att riksdagen måtte besluta, att den föreslagna förhöjningen av avgiftsgraden må — efter utgången av löpande avgiftsperiod — utsträckas att även omfatta företag, vartill tillstånd meddelats före lagens ikraftträdande, samt att, efter en övergångstid av 10 år, räknat från det företaget förklarats tillåtligt, regleringsavgift må utdömas jämväl för äldre korttidsregleringsföretag.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för propositionen och motionerna, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen och motionerna.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås ändrade bestämmelser angående regleringsavgift enligt 4 kap. vattenlagen. Enligt förslaget införes skyldighet att gälda avgift för de s. k. korttidsregleringarna, som nu är undantagna från avgiftsskyldighet, varjämte avgifternas maximi- och minimigränser ändras. Vidare föreslås förkortning av giltighetstiden för vattendomstolens avgiftsbeslut och regler om förskottsinsättning i vissa fall av de för en avgiftsperiod bestämda årliga avgifterna.

Gällande bestämmelser m. m.

Enligt *vattenlagen den 28 juni 1918* gäller, att regleringsavgift skall utgå vid vissa större vattenregleringsföretag. Bestämmelser härom finnes i 4 kap. 14 och 15 §§.

För att sådan avgift skall utgå förutsättes enligt 14 §, att en vattenreglering genomföres jämligt vattenlagen för vattenkraftändamål och att genom regleringen den uttagbara vattenkraften i det eller de strömfall, för vilka regleringen utföres, ökas med i medeltal femhundra turbinhästkrafter. Om vattenreglering medför sådan ändring av vattenföringen under året att förut uttagbar vattenkraft kan utnyttjas på fördelaktigare sätt, skall så stor del av vattenkraften, som svarar mot förhöjningen av dennas värde, anses såsom ökning av den uttagbara vattenkraften. Avgiftspliktig är ägare av sådant strömfall som nyss sagts. Medför regleringen båtnad även för annat strömfall, äger vattendomstolen på ansökan av myndighet, som Konungen bestämmer, förklara ägaren av detta pliktig att gälda regleringsavgift.

Avgiften är årlig och skall utgå med minst tjugu öre och högst sex kronor för varje turbinhästkraft, varmed genom regleringen den uttagbara vattenkraften i strömfallet i medeltal blivit ökad.

Beloppet av avgiften skall av vattendomstolen bestämmas särskilt för varje strömfall. Hänsyn skall därvid tagas till den större eller mindre förändring av vattenstånds- och avrinningsförhållandena, som genom företaget förorsakas, och den olägenhet eller fördel, vilken härigenom uppkommer för den kringliggande bygden. Vidare skall hänsyn tagas till den större eller mindre kostnad, som är förenad med företaget, samt företagets ekonomiska betydelse för varje särskilt strömfall.

Avgiften skall i princip erläggas från och med kalenderåret näst efter det, då vattendomstolens tillstånd till vattenregleringen först tages i anspråk.

Domstolens avgörande gäller som huvudregel för tjugu år i sänder, första gången räknat från det kalenderår, under vilket regleringstillståndet tages i anspråk. Om ej under nittonde året ny prövning påkallas av strömfallets ägare eller av myndighet, åt vilken Konungen uppdragit att föra talan i förevarande hänseende, skall den förut meddelade bestämmelsen lända till efterrättelse jämväl för nästa period.

Det ankommer på Konungen att förordna om hur regleringsavgifterna skall indrivas.

Enligt 15 § skall influtna avgifter, efter de närmare bestämmelser som meddelas av Konungen, användas dels till förebyggande eller minskande av skada eller olägenhet, som vållas genom företaget och för vilken ersättning icke blivit bestämd av vattendomstolen, samt till gottgörelse för sådan skada eller olägenhet, dels ock för tillgodoseende av annat ändamål beträffande den bygd, som beröres av företaget, såsom jordbrukets främjande, särskilt genom jords torrläggning, eller beredande av tillgång till elektrisk kraft för samfärdsel, jordbruk, hantverk eller småindustri eller eljest för befolkningens behov.

I kungörelsen den 2 oktober 1953 angående indrivningen och användningen av vissa med anledning av företag i vatten utgående avgifter har Kungl. Maj:t meddelat bestämmelser om bl. a. regleringsavgifterna. Dessa skall inbetalas till länsstyrelsen i det län, där företaget huvudsakligen utförts. Inbetalning skall ske före varje kalenderårs utgång. Vill någon av regleringsavgiftsmedel undfå bidrag till kostnad för förebyggande eller minskande av skada eller olägenhet, för vilken ersättning icke bestämts av vattendomstolen, eller gottgörelse därför, skall han göra ansökan hos vattenrättsdomaren. Ärendet avgöres av vattenrättsdomaren och två vattenrättsnämndemän. Kostnader, som är förenade med ärendets utredning och avgörande, skall gäldas av regleringsavgiftsmedel. Över beslutet må talan föras hos Kungl. Maj:t i statsrådet. Ingives ansökan om bidrag eller gottgörelse före utgången av tiden för anmälan om ersättning för s. k. oförutsedda skador, må ansökningen ej, om icke särskilda skäl föranleder därtill, upptagas till prövning förrän efter utgången av samma tid. Om användningen av avgiftsmedel för annat ändamål än nu sagts skall framställning göras hos Kungl. Maj:t. Framställningen skall ingivas till vederbörande länsstyrelse, som har att med eget utlåtande insända densamma till Kungl. Maj:t.

Regleringsavgifter förekom ej i äldre svensk rätt utan infördes först genom vattenlagen. De ursprungliga avgiftsbestämmelserna i denna lag har ändrats vid två tillfällen. Genom lagstiftning år 1944 föreskrevs sålunda bl. a., att regleringsavgift skulle utgå ej blott såsom dittills för ökning av den uttagbara vattenkraften i ett strömfall utan även med anledning av förhöjning av den uttagbara vattenkraftens värde genom förändringar i vattenföringen under året. Samtidigt ändrades bestämmelserna om regleringsavgifternas användning. Ursprungligen hade gällt, att avgiftsmedlen skulle användas i första hand till förebyggande eller minskande av skada eller olägenhet samt till gottgörelse härför. I den mån medlen förslog därtill, skulle de även användas för tillgodoseende av allmänna ändamål inom bygden. Genom 1944 års lagändring jämfästades de båda användningsområdena.¹ År 1955 höjdes regleringsavgifterna i syfte främst att efter inträffad förändring i penningvärdet återställa avgifternas realvärde. Genom lagändringen höjdes sålunda avgiftslatitudens nedre gräns från tio till tjugu öre och dess övre gräns från tre till sex kronor för varje turbinhästkraft.²

Framställningar om lagändring

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 10 december 1953, nr 428, har riksdagen under åberopande av tredje lagutskottets utlåtande nr 33 anhållit, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning rörande grunderna för utgörande av regleringsavgifter enligt vattenlagen jämte därmed sammanhängande spörs-

¹ Se prop. 1944:169; L²U 33.

² Se prop. 1955:176; L³U 22.

mål samt att Kungl. Maj:t ville för riksdagen framlägga de förslag, vilka utredningen kunde föranleda. Tredje lagutskottet har i sitt nämnda utlåtande förordat utredning om ett flertal spörsmål angående regleringsavgifterna. I första hand borde frågan om höjning av avgiftsmaximum övervägas. Vidare borde vid utredning angående regleringsavgifterna upptagas frågorna om avgiftsskyldighet vid s. k. korttidsregleringar, omprövning av regleringsavgifterna före den i lagen nu angivna tjugouårsperioden, användningen av avgiftsmedlen och klargörande av innebörden i det i 4 kap. 14 och 15 §§ vattenlagen förekommande begreppet bygd. Enligt utskottets mening vore utredningen särskilt trängande i vad den avsåge höjning av avgiftslatitudens övre gräns. Såsom förut nämnts har denna fråga upptagits till särskild behandling och föranlett lagstiftning år 1955.

Frågan om användningen av influtna regleringsavgifter har jämte andra frågor upptagits av *svenska naturskyddsföreningen* i en promemoria med förslag om ändring i vattenlagen, som med skrivelse den 5 maj 1955 av föreningen överlämnats till chefen för justitiedepartementet.

Norrländska vattenkraftutredningens förslag

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade dåvarande chefen för kommunikationsdepartementet, statsrådet Andersson, den 4 februari 1955 generaldirektören N. A. E. Malmfors, tillika ordförande, kraftverksdirektören C. D. Bredberg, ledamöterna av riksdagens första kammare, bruksdisponenten J. G. G. De Geer och elverkschefen K. E. Hesselbom, byråchefen i lanbruksstyrelsen J. M. Hägglund, ledamöterna av riksdagens andra kammare, f. d. handlanden U. R. Jacobson (avliden den 22 augusti 1957) och skogsinspektoren H. Larsson, kraftverksdirektören J. E. Molin samt förste vice talmannen i riksdagens andra kammare, hemmansägaren J. M. Skoglund att utreda vissa med de norrländska vattenkraftutbyggningarna sammanhängande frågor. Enligt direktiven skulle utredningen bl. a. behandla frågan om ändring i grunderna för regleringsavgifter enligt vattenlagen. Utredningen, vilken antog benämningen norrländska vattenkraftutredningen, har till chefen för kommunikationsdepartementet överlämnat ett den 25 september 1957 dagtecknat betänkande, »Norrländska vattenkraftfrågor» (stencilerat), vilket innefattar bl. a. förslag till ändrade grunder för regleringsavgifterna.

I det avsnitt av betänkandet, vari frågan om regleringsavgifterna behandlas, lämnas till en början, för att belysa t i l l ä m p n i n g e n a v a v g i f t s b e s t ä m m e l s e r n a, vissa uppgifter om storleken av influtna och utbetalda avgiftsbelopp m. m.

Summorna av de regleringsavgifter, som erlagts fram till den 30 juni 1956, och av medel, som dittills tagits i anspråk, ävensom då föreliggande behållning anges av utredningen vara följande.

Län	Inkomster	Utgifter	Behållning
Östergötland	146 754: 78	50 000: —	96 754: 78
Jönköping	148 527: 36	67 785: —	80 742: 36
Kronoberg	23 975: 05	—	23 975: 05
Älvsborg	180 027: 67	73 150: —	106 877: 67
Skaraborg	8 841: 87	—	8 841: 87
Värmland	54 877: 91	—	54 877: 91
Kopparberg ..	340 999: 49	106 985: 81	234 013: 68
Gävleborg ..	16 263: 80	—	16 263: 80
Västernorrland	433 220: 01	157 987: 50	275 232: 51
Jämtland	2 850 149: 51	916 667: 66	1 933 481: 85
Västerbotten	148 350: —	95 000: —	53 350: —
Norrbottn	2 028 190: 26	1 475 354: 39	552 835: 87
Övriga	—	—	—
Summa kronor	6 380 177: 71	2 942 930: 36	3 437 247: 35

I betänkandet redovisas följande jämförelse mellan förhållandena närmast före lagändringen år 1944 och under budgetåret 1955/56.

Län	1942/43			1955/56		
	Ink.	Utg.	Netto	Ink.	Utg.	Netto
Östergötland ..	6 185: 75	—	6 185: 75	11 741: 71	38 875: —	—27 133: 29
Jönköping ..	6 050: 02	—	6 050: 02	11 377: 52	4 503: 50	6 874: 02
Kronoberg ..	—	—	—	1 202: 40	—	1 202: 40
Älvsborg	9 913: 23	—	9 913: 23	15 630: 27	—	15 630: 27
Skaraborg ..	—	—	—	1 407: 31	—	1 407: 31
Värmland	—	—	—	44 160: 92	—	44 160: 92
Kopparberg ..	11 924: 77	—	11 924: 77	46 042: 64	19 964: 55	26 078: 09
Gävleborg ..	—	—	—	5 331: 05	—	5 331: 05
Västernorrland	2 251: 57	—	2 251: 57	62 456: 01	—	62 456: 01
Jämtland	13 910: 25	—	13 910: 25	393 984: —	393 984: —	—
Västerbotten ..	—	—	—	34 950: —	71 000: —	—36 050: —
Norrbottn ..	48 947: 56	8 654: 11	40 293: 45	260 834: 67	183 770: 86	77 063: 81
Summa	99 183: 15	8 654: 11	90 529: 04	889 118: 50	712 097: 91	177 020: 59

Till ytterligare belysning av förhållandena härvidlag omnämner utredningen, att motsvarande summasiffror för budgetåren 1953/54 och 1954/55 var följande:

	Inkomster	Utgifter	Netto
1953/54	621 360: 05	673 804: 43	—52 444: 38
1954/55	930 131: 31	628 334: 93	301 796: 38

Som resultat av sin översyn av grunderna för regleringsavgifterna förordar utredningen lagändringar i följande hänseenden.

Utredningen föreslår att regleringsavgift skall utgå även vid s. k. korttidsreglering, som enligt gällande rätt icke föranleder avgiftsskyldighet. Å andra sidan ifrågasätter utredningen, huruvida icke avgiftsskyldigheten bör inskränkas till att avse blott utbyggda strömfäll. Beträffande latituden för

regleringsavgifterna, vilken efter 1955 års lagändring sträcker sig från lägst tjugu öre till högst sex kronor för varje genom regleringen vunnen turbinhästkraft, har utredningen föreslagit en höjning av såväl den nedre som den övre gränsen. Enligt utredningens förslag skall avgiften bestämmas till lägst tre och högst åtta kronor per turbinhästkraft. Utredningen har därjämte föreslagit ändringar i lagtexten beträffande de omständigheter, som skall beaktas vid avgifternas bestämmande inom latituden. Vattendomstolens avgörande i fråga om avgifterna, som nu gäller för en tidrymd av tjugu år, har föreslagits framdeles skola gälla för en period av endast tio år. Vad beträffar användningen av regleringsavgifterna har utredningen icke föreslagit någon ändring av vad för närvarande gäller om fördelning mellan de båda grupper av ändamål — allmänna ortsändamål samt gottgörelse för skada som icke blivit i regleringsmålet bestämd — för vilka avgiftsmedlen må användas. Däremot har föreslagits, att den nuvarande exemplifieringen i fråga om de allmänna ortsändamålen skall utgå eller eventuellt ersättas av en allmännare formulering, som ger vid handen, att det primära är att underlätta bygdens anpassning till de genom regleringen ändrade förhållandena och att ändamål av bestående värde för bygden och befolkningen därvid skall betjänas. Med bygden bör då enligt utredningen i första hand förstås det område, som direkt eller indirekt påverkas av ett företag, men någon snäv avgränsning av området bör icke ske. Slutligen har utredningen föreslagit regler som möjliggör förskottsinsbetalning på en gång av intill hälften av de för en avgiftsperiod bestämda årliga avgifterna.

Yttranden

Över norrländska vattenkraftutredningens betänkande har efter remiss yttranden avgivits av vattenöverdomstolen och samtliga vattenrättsdomare (efter hörande av bl. a. vattenrättsingenjörerna), vattenfallsstyrelsen, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut, statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström, kammarkollegiet, riksantikvarieämbetet, domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, fiskeristyrelsen, kommerskollegium, lantmäteristyrelsen, länsstyrelserna i Södermanlands, Kronobergs, Kalmar, Blekinge, Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, elektrifieringsberedningen, svenska vattenkraftföreningen, svenska elverksföreningen, svenska flottledsförbundet, Sveriges industriförbund, styrelsen för svenska landskommunernas förbund, styrelsen för Sveriges advokatsamfund, riksförbundet landsbygdens folk, landsbygdens elnämnd, svenska naturskyddsföreningen, samfundet för hembygdsvård, vetenskapsakademiens naturskyddskommitté, Norrlands naturvård, norrlandsförbundet och svenska samernas riksförbund.

Yttranden har därjämte inkommit från samarbetsdelegationen för de fyra nordligaste länen, Västerbottens läns fiskareförbund och södra Kalmar läns kustfiskareförbund.

Beträffande innehållet i remissyttrandena, i den mån redogörelse härför ej lämnas här nedan, må hänvisas till propositionen s. 17—28.

Departementschefen

Bland de frågor som aktualiserats till följd av den pågående omfattande utbyggnaden av vårt lands vattenkraft intar spørgsmålet om skydd för och kompensation åt bygden vid kraftutbyggnader och sjöregleringar en framträdande plats. Riksdagen gjorde år 1947 en framställning i detta ämne (se andra lagutskottets utlåtande nr 37), och frågorna härom har sedermera i skilda sammanhang varit föremål för utredning. Vissa spørgsmål har sålunda upptagits av 1945 års vattenlagssakkunniga; deras utredningsarbete har bl. a. lett till att för några år sedan genomförts lagändringar med syfte att förbättra skyddet för fisket mot skadeverkningar av vattenkraftbyggnader och sjöregleringar. Hithörande problem har även behandlats av den år 1955 tillsatta norrländska vattenkraftutredningen, som i sitt betänkande framlagt ett flertal förslag i syfte att bereda de bygder som beröres av vattenkraftexploateringen en mera gynnad ställning än för närvarande.

Ett av de spørgsmål som upptagits av norrländska vattenkraftutredningen avser regleringsavgifterna, d. v. s. de särskilda avgifter till bygden som enligt vattenlagen utgår för större vattenregleringsföretag. Behovet av en reformering av grunderna för regleringsavgifterna underströks starkt av riksdagen i en särskild framställning år 1953. En höjning av avgifterna vidtogs genom lagändring år 1955, men den begränsades, i avbidan på en närmare utredning, till en justering med hänsyn främst till den penningvärdesförändring som inträtt. Norrländska vattenkraftutredningen har nu verkställt en mera allsidig översyn av grunderna för regleringsavgifterna och som resultat härav förordat ändringar på flera punkter. — — —

Det förslag till revision av avgiftsreglerna som utredningen sålunda framlagt har i det väsentliga vunnit anslutning vid remissbehandlingen. Jag anser också för egen del att huvudpunkterna i förslaget bör, med en del jämkningar, genomföras såsom ett led i strävandena att bättre än för närvarande sker kompensera de bygder som utsättes för långtgående ingrepp i samband med åtgärderna för vattenkraftens utnyttjande.

Enligt de gällande bestämmelserna utgår regleringsavgift för ökning i uttagbar vattenkraft samt för sådan ändring av vattenföringen under året som medför att förut uttagbar vattenkraft kan utnyttjas på fördelaktigare sätt. Däremot är korttidsreglering, d. v. s. reglering för anpassning av en given vattentillgång efter kraftbehovets växlingar under veckan eller dygnet, icke för närvarande avgiftsbelagd. Sådana regleringar kan emellertid medföra betydande skador och olägenheter för den berörda bygden. Det synes därför mindre tillfredsställande att de skall vara undantagna från avgift. Jag tillstyrker således, att korttidsregleringar avgiftsbelägges. Avgiften bör utgå vid alla typer av korttidsreglering.

I några yttranden har i detta sammanhang förordats, att mot regleringsavgift svarande avgift skall införas för vissa andra vattenkraftutbyggnader än regleringsföretag, bl. a. för större kraftverk. Dessa yrkanden anser jag mig emellertid ej kunna upptaga. Det må framhållas att, eftersom korttids-

reglering ofta brukar genomföras vid större kraftverksdammar, syftet med en avgiftsbeläggning av kraftverksbyggnader i viss mån tillgodoses, om skyldighet att gälda avgift för korttidsregleringar genomföres.

Vattenregleringsavgift skall gäldas av ägarna till de olika strömfall för vilka regleringen är till båtnad. Lagen tar härvid ej hänsyn till om strömfallet är bebyggt eller ej och avgift utgår således enligt gällande rätt även för outbyggda strömfall. För de outbyggda fallen brukar i praxis avgift vanligen bestämmas till lägre belopp än för de utbyggda fallen. Utredningen har nu ifrågasatt, om ägaren av ett outbyggt strömfall överhuvud taget bör på detta sätt belastas med en löpande utgift för en reglering som han ej utnyttjar. Det är emellertid att märka att avgiftsskyldighet föreligger blott för sådant outbyggt strömfall, vars ägare själv sökt regleringen eller som jämlikt 3 kap. 5 § vattenlagen är likställd med sökande. Då strömfallsägaren såsom sökande medverkar till att regleringen kommer till stånd synes det rimligt att han, ehuru han ännu icke kan tillgodogöra sig den genom regleringen vunna båtnaden, ålägges att utge vederlag till de intresen som lider intrång genom regleringen. Med hänsyn härtill anser jag ej någon ändring i gällande rätt påkallad på denna punkt. I enlighet med hittillsvarande praxis bör dock det förhållandet att strömfallet är outbyggt beaktas vid bestämmandet av avgiftens storlek. Till denna fråga återkommer jag i det följande.

Vad härefter angår frågan om grunderna för beräkning av avgiftens storlek anser jag att avgiften såsom hittills bör beräknas till visst belopp för varje turbinhästkraft, varmed genom regleringen den uttagbara vattenkraften i strömfallet i medeltal blivit ökad. För sådan reglering som möjliggör fördelaktigare utnyttjande av förut uttagbar vattenkraft bör, likaledes i enlighet med hittills tillämpad ordning, avgiften beräknas på grundval av den genom regleringen vunna förhöjningen av vattenkraftens värde.

Det sagda innebär, att jag ej kan biträda det av vattenrättsdomarna i Mellanbygdens vattendomstol framförda förslaget, att avgiften skall bestämmas inom vissa i procent av regleringens bruttonyttla angivna gränser. Detsamma gäller det från några håll framförda förslaget om indexreglerade avgifter.

Utredningen har föreslagit en höjning av latitudens nedre gräns från tjuu öre till tre kronor och av dess övre gräns från sex till åtta kronor per turbinhästkraft. Såsom motiv härför anför utredningen att de summor, som regleringsavgifterna inbringar, i dagens läge uppenbarligen icke är tillräckliga för de syften som de är avsedda att främja, vilket har sin grund i att regleringsföretagen nu är mera omfattande och därför ofta även mera in-gripande än tidigare samt att de ändamål som avgifterna skall tillgodose själva blivit alltmera kostnadskrävande. Förslaget har föranlett delade meningar i yttrandena. Sålunda har å ena sidan uttalats, att gränserna borde

höjas ännu mer än utredningen föreslagit. Å andra sidan har i flera yttranden betonats, att den av utredningen föreslagna minimiavgiften vore alltför hög i beaktande bl. a. av att åtskilliga korttidsregleringar och många mindre omfattande årsregleringar icke medför några mera betydande skadeverkningar.

Vid bedömandet av denna fråga måste hänsyn tagas till den belastning på kraftproduktionen som regleringsavgifterna utgör och återverkningarna av denna belastning på kraftpriserna. Utredningen har gjort vissa beräkningar angående storleken av inflytande avgiftsmedel dels under förutsättning att gällande rätt bibehålles och dels under förutsättning att den av utredningen föreslagna höjningen av latituden vidtages. Beräkningarna visar att för regleringarna i Ljusnan och älvarna norr därom kan vid tiden omkring år 1965 antagas komma att inflyta sammanlagt ca 4 miljoner kronor årligen, därest nuvarande regler bibehålles; härvid har förutsatts att avgifterna fastställas till i genomsnitt tre kronor per turbinhästkraft. Om utredningens förslag genomföres och det antages att detta skulle leda till en genomsnittsavgift av fem kronor per turbinhästkraft, skulle beloppet uppgå till omkring 7 miljoner kronor och, om avgiftsskyldighet införes jämväl för korttidsreglering, till omkring 10,5 miljoner kronor. Med hänsyn till den stora omfattning som vattenkraftexploateringen fått och de mycket kraftiga ingrepp som vattenregleringarna ofta innebär för de kringliggande bygderna synes en ökning av avgiftsmedlen av denna storleksordning rimlig, och den är i jämförelse med de övriga kostnader som belastar kraftproduktionen icke av sådan omfattning att den kan beräknas komma att i oskälig grad höja kraftpriserna. Den av utredningen föreslagna latituden synes mig därför i huvudsak vara väl avvägd. I vissa fall, särskilt då en reglering förorsakar skador eller olägenheter av mindre allvarlig natur eller då fråga är om avgift för outbyggda strömfall, kan emellertid ett avgiftsminimum av tre kronor per turbinhästkraft framstå såsom alltför högt. I sådana situationer bör möjlighet finnas att fastställa lägre avgiftsbelopp än som skulle kunna ifrågakomma med nämnda minimigräns. För dessa fall torde latitudens nedre gräns lämpligen kunna sättas vid femtio öre. Jag vill alltså förorda, att i lagen stadgas ett avgiftsmaximum av åtta kronor per turbinhästkraft samt ett avgiftsminimum av tre kronor med möjlighet för domstolen att, då särskilda skäl föranleder därtill, bestämma avgiften till lägre belopp, dock minst femtio öre.

Vad beträffar frågan om de omständigheter som skall beaktas vid avgiftsbeloppets fastställande skall enligt gällande rätt hänsyn tagas ej blott till den förändring av vattenstånds- och avrinningsförhållanden som orsakas genom företaget och den olägenhet eller fördel vilken härigenom uppkommer för den kringliggande bygden. Även den kostnad som är förenad med företaget samt företagets ekonomiska betydelse för varje särskilt strömfall skall beaktas. Utredningen har riktat viss kritik mot lagstiftningens utformning i detta avseende och ansett att avgifterna bör bestämmas inom latituden oberoende av kostnaderna för och båtnaden av

företaget. Enligt utredningens mening kan eljest uppkomma orättvisor och ojämnhet i tillämpningen. Det synes dock tveksamt om det finns anledning att ändra lagen på denna punkt. Redan nu torde i praxis huvudvikten läggas vid företagets verkningar för den kringliggande bygden. Domstolen bör emellertid ha möjlighet att vid fastställandet av avgiftens storlek även beakta kostnaderna för företaget och regleringens ekonomiska betydelse för de olika strömfällen. Det må i detta sammanhang erinras om vad förut anförts beträffande regleringsavgift för outbyggt strömfall. Jag anser mig därför icke böra förorda, att utredningens förslag i denna del genomföres.

Utredningens förslag om förkortning av giltighetstiden för avgiftsbeslut från tjugu till tio år har genomgående tillstyrkts eller lämnats utan erinran vid remissbehandlingen. Ehuru tätare omprövningar av avgiftsbeloppen medför visst merarbete för vattendomstolarna, vill även jag tillstyrka förslaget i denna del.

I detta sammanhang torde få beröras ett av kammarkollegiet i dess yttrande framställt förslag om införande av bestämmelser om gemensam avgift för olika regleringsföretag inom samma vattenområde, vartill tillstånd lämnats vid skilda tidpunkter. Enligt förslaget skulle sådan avgift fastställas med hänsyn tagen till de sammanlagda verkningarna av de olika regleringarna, varigenom enligt kollegiets mening bl. a. skulle vinnas en lämpligare avvägning av avgiften. Vissa beaktansvärda skäl talar för detta förslag, men det kan å andra sidan vara olägligt att man vid successiv utbyggnad av en reglering nödgas vid upprepade tillfällen undanröja äldre avgiftsbeslut för fastställande av gemensam avgift. Jag kan därför icke biträda kammarkollegiets förslag. Härvid har jag även beaktat, att vattendomstolen får anses ha befogenhet att utan särskilt stadgande så bestämma avgiftsperioden för en reglering, som innebär utökning av ett äldre, avgiftsbelagt företag, att avgiftsperioderna för de båda företagen sammanfaller (jfr prop. 1954: 23 s. 58). Avgiftsbeslutet beträffande den nya regleringen bör sålunda ej omfatta längre tid än den, som gäller för det äldre avgiftsbeslutet.

Vad beträffar frågan om regleringsavgifternas användning finner jag i likhet med utredningen icke erforderligt att i lagen upptaga bestämmelser om viss fördelning av influtna avgiftsmedel mellan de båda grupper av ändamål — allmänna ortsändamål och skadeersättningar — vartill avgifterna må användas. I fråga om de allmänna ortsändamålen innehåller lagtexten i sin gällande lydelse vissa exempel, nämligen jordbrukets främjande, särskilt genom jords torrläggning, samt beredande av tillgång till elektrisk kraft för samfärdsel, jordbruk, hantverk eller småindustri eller eljest för befolkningens behov. Av lydelsen framgår klart, att uppräknningen ej är avsedd att vara uttömmande. Jämväl andra allmänna ändamål kan tillgodoses, exempelvis naturskyddet. Av en vid utredningens betänkande fogad redogörelse framgår också, att avgifterna kommit till användning för mångskiftande ändamål. Något behov av att ändra lagreglerna på denna punkt torde därför icke föreligga.

Norra avdelningen av Sveriges advokatsamfund har i detta sammanhang ifrågasatt ändringar i vattenlagens ersättningsbestämmelser i syfte att vissa ändamål som för närvarande blott kan tillgodoses genom regleringsavgifter skall kunna direkt kompenseras genom ersättning. Detta förslag är jag dock icke beredd att upptaga i detta sammanhang.

B e s l u t a n d e r ä t t e n i ärenden om bidrag av avgiftsmedel till allmänna ortsändamål torde såsom hittills böra ankomma på Kungl. Maj:t. Under remissbehandlingen har framförts förslag att vattenrättsdomaren skall höras i sådana ärenden. Detta sker redan nu regelmässigt i praxis, och särskild föreskrift härom torde ej vara erforderlig.

Ansökan att utfå bidrag av avgiftsmedel såsom gottgörelse för skada, för vilken vattendomstolen icke bestämt ersättning, skall enligt gällande regler prövas av vattenrättsdomaren och två av honom tillkallade vattenrättsnämndemän. Ett par vattenrättsdomare har vid remissbehandlingen framhållit, att tillgång till vattenrättsingenjörernas tekniska sakkunskap ofta är nödvändig eller önskvärd i dessa ärenden, som äger stor likhet med vattenmål, vari fråga är om ersättning för annan oförutsedd skada. Denna synpunkt finner jag beaktansvärd. Det synes ändamålsenligt att, förutom vattenrättsdomaren och de båda vattenrättsnämndemännen, en eller två vattenrättsingenjörer deltaga i avgörandet av dessa ärenden. En sådan reform torde icke påkalla ändring i fullföljdsreglerna. Mot beslutet i dessa ärenden bör sålunda, liksom nu gäller, talan få föras hos Kungl. Maj:t genom besvär i administrativ ordning.

Med frågan om avgiftsmedlens användning sammanhänger spørsmålet om tolkningen av bygdebegreppet. I likhet med utredningen anser jag ej möjligt att i lagtexten närmare definiera detta begrepp. Såsom utredningen framhållit bör bygdeområdet ej avgränsas för snävt. Det kan sålunda ej anses riktigt att dit hänföra endast trakten kring själva regleringsbassängen.¹ Det må i detta sammanhang framhållas, att de utredningar, som i skilda sammanhang verkstälts beträffande bygdekraftinstitutet och som bl. a. avsett bestämningen av bygdebegreppet i samband med detta institut, ännu ej lett till lagstiftningsåtgärder.

Utredningen har framlagt förslag om regler som skulle möjliggöra förskottsinsbetalning av viss del av de för en avgiftsperiod bestämda årliga avgifterna. Behovet av avgiftsmedel har enligt utredningen i allmänhet visat sig vara störst vid tiden för ett företags begynnelse, och man kan med årliga avgifter icke påräkna, att medel genast skall finnas disponibla för ifrågakommande ändamål. Utredningens förslag innebär, att vattendomstolen skall givas möjlighet att, om parterna är ense därom, ålägga företagaren att omedelbart erlägga intill hälften av det kapitaliserade värdet av regleringsavgifterna för en avgiftsperiod, medan återstoden skall jämnt fördelas under perioden.

¹ Jfr även uttalanden av föredragande departementschefen i prop. 1944: 169 s. 68 och av andra lagutskottet i utl. 1944: 33 s. 28.

I vissa fall har en ordning liknande den ifrågasatta redan praktiserats på så sätt, att regleringsintressenterna ställt ett större belopp till förfogande exempelvis för elektrifiering av bygden, vilket belopp därefter successivt återbetalats till intressenterna genom kvittning å förfallna regleringsavgiftsbelopp. Då förfarandet synes ändamålsenligt, förordar jag att det lagfästes genom en föreskrift, som möjliggör att strömfallsägaren kan åläggas att på en gång inbetala viss del av de för en tioårsperiod bestämda avgifterna. Såsom förutsättning för sådant åläggande bör gälla att yrkande därom framställas av den myndighet som har att i vattenmålen tillvarata bygdeintressena, nämligen kammarkollegiet. Det kan förutsättas, att kollegiet genom hänvändelser till vederbörande länsstyrelse och kommuner gör sig underrättat om det omedelbara behovet av avgiftsmedel. På vattendomstolen bör sedan ankomma att pröva om förfarandet i det särskilda fallet är erforderligt och lämpligt. Domstolen har därvid att beakta i vad mån inom bygden föreligger behov av åtgärder, som påkallar att ett större engångsbelopp ställs till förfogande. Att, såsom utredningen förutsatt, alltid kräva strömfallsägarens medgivande synes mig icke vara behövt. Självfallet bör dock vid prövningen även dennes intresse beaktas.

Vattendomstolens beslut om förskottsinsbetalning bör avse uteslutande den tioårsperiod, för vilken avgörandet gäller. Vad i 4 kap. 14 § femte stycket vattenlagen föreskrives beträffande giltigheten av förut meddelad avgiftsbestämmelse för senare avgiftsperiod, om ny prövning icke påkallats, bör således icke gälla i fråga om beslutet om förskottsinsbetalning.

Såsom utredningen föreslagit bör möjligheten att föreskriva förskottsinsbetalning begränsas till att avse högst hälften av de för en tioårsperiod bestämda avgifterna. Återstoden bör jämnt fördelas under perioden. Det engångsbelopp, som skall erläggas förskottsvis, bör motsvara värdet av ifrågakommande del av de årliga avgifterna, diskonterat till tiden då betalning skall ske.

För genomförande av den nu förordade revisionen av grunderna för regleringsavgifterna påkallas ett flertal ändringar i 4 kap. 14 § vattenlagen.

Första stycket bör kompletteras med de bestämmelser, som påkallas av att korttidsreglering skall inrymmas bland de avgiftsbelagda företagen. I samband därmed synes i förtydligande syfte nuvarande sista punkten av stycket böra språkligt jämkas. Reglerna om maximi- och minimigränserna för avgiftens belopp torde lämpligen böra föras till tredje stycket.

I paragrafens femte stycke bör giltighetstiden för vattendomstolens avgörande i enlighet med vad i det föregående förordats ändras från tjuugu till tio år.

Slutligen torde till paragrafen få fogas ett nytt sjätte stycke med regler angående förskottsinsbetalning.

Föreskrifter angående ändrad ordning för handläggning av sådana ärenden, som avser bidrag av avgiftsmedel såsom gottgörelse för skada, torde få meddelas i administrativ ordning.

De nya bestämmelserna bör träda i kraft den 1 juli 1959.

Med hänsyn till att den nya lagstiftningen innebär ökade förpliktelser för regleringsföretagen torde dess tillämplighet på redan befintliga företag böra i viss mån begränsas. Avgift bör sålunda ej utgå för äldre korttidsregleringar, och den nya avgiftslatituden bör överhuvud ej göras tillämplig på äldre regleringsföretag. Det synes däremot ej föreligga hinder att i fråga om de äldre företagen tillämpa den nya lagens regler om avgiftsperiodens längd och om förskottsbetalning. Dock bör nya lagen icke i något fall göras tillämplig med avseende å den tidrymd av tjugu år, för vilken vattendomstolens vid ikraftträdandet gällande avgörande skall gälla.

Bestämmande för huruvida äldre eller ny lag skall tillämpas i angivna hänseenden bör vara den dag, då vattendomstolens beslut om tillstånd till reglering gavs och alltså icke den dag, då tillståndsbeslutet vann laga kraft. Skulle tillstånd undantagsvis givas först i högre instans, bör vad nu sagts tillämpas på den högre instansens beslut.

Lagrådsbehandlingen

I det till lagrådet remitterade förslaget hade bestämmelsen om avgiftsskyldighet vid korttidsreglering upptagits som en särskild punkt i slutet av paragrafens första stycke.

Lagrådet yttrade härom följande.

Avfattningen av paragrafens första stycke, som redan nu erbjuder tolkningssvårigheter, skulle ytterligare kompliceras genom införande av den föreslagna tredje punkten. Ur formell synpunkt är det önskvärt, att båtnad genom förhöjning av vattenkraftens värde behandlas i en och samma punkt, vare sig den härrör av årsreglering eller av korttidsreglering. Ändringen i första stycket skulle då kunna, såvitt avser korttidsregleringarna, inskränkas till att i andra punkten orden »under året» finge utgå (jfr prop. 1944: 169 s. 70 o. f.). Att i förslaget bestämmelsen om avgiftsskyldighet för korttidsreglering behandlats i en särskild punkt torde sammanhånga därmed, att i fråga om sådan reglering hänsyn ansetts skola tagas till all den vattenkraft, som genom korttidsregleringen erhåller ökat värde, däri alltså inbegripet vattenkraft som vinnes genom en samtidigt medgiven årsreglering. Det synes emellertid kunna förutsättas, att nämnda regel kommer att beaktas vid rättstillämpningen utan att, på sätt i förslaget skett, åtskillnad göres mellan års- och korttidsregleringar i det hänseende, varom nu är fråga. Lagrådet hemställer därför, att ändringen i första stycket måtte — med uteslutande av den föreslagna tredje punkten — såvitt nu är i fråga inskränkas till borttagande av orden »under året».

I anledning av departementschefens uttalande om förfarandet, då avgift skall bestämmas för en reglering, som innebär utvidgning av ett äldre, avgiftsbelagt företag, erinrade lagrådet om högsta domstolens ståndpunkt i ett rättsfall, refererat i NJA 1954 s. 50.

Vid den slutliga avfattningen av lagtexten har departementschefen beaktat lagrådets förslag beträffande formuleringen av paragrafens

första stycke. I likhet med lagrådet har departementschefen därvid förutsett, att avgiften för korttidsreglering skall beräknas på grundval av all den vattenkraft som genom regleringen får ökat värde, däri alltså inbegripet vattenkraft som vinnes genom en samtidigt medgiven årsreglering.

Utskottet

I anledning av två vid 1953 års riksdag väckta motioner förordade tredje lagutskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 33/1953 utredning i vissa hänseenden rörande grunderna för utgörande av regleringsavgifter. Utredningen vore enligt utskottets mening särskilt trängande i vad avsåge höjning av avgiftsstatutens övre gräns, som då var tre kronor per turbinhästkraft. Vidare ansåg utskottet att utredningen borde avse frågan om avgiftsbeslutens omprövning och att möjlighet att uttaga avgift vid s. k. korttidsregleringar borde övervägas. Utskottet fann det också önskvärt att innebörden av det i 4 kap. 14 och 15 §§ vattenlagen förekommande begreppet bygd klarlades. Slutligen ansåg utskottet att vid utredningen även borde uppmärksammas frågan om avgiftsmedlens användning.

Det av utskottet såsom särskilt angeläget bedömda önskemålet om en höjning av avgiftsmaximum ledde redan år 1955 till en lagändring, varigenom avgiftsstatutens nedre gräns höjdes från tio till tjugu öre och dess övre gräns från tre till sex kronor för varje turbinhästkraft. Denna ändring avsåg främst att anpassa avgifterna efter det försämrade penningvärdet. I viss mån innebar dock höjningen även en reell ökning. En sådan befanns väl försvarlig med hänsyn till de ofta mycket starka ingrepp för bygderna som de stora vattenregleringarna, särskilt i Norrland, visat sig innebära.

Den ytterligare höjning av avgiftsbeloppen som nu föreslås har motive-rats med att de summor, som regleringsavgifterna inbringa, i dagens läge icke är tillräckliga för de syften som de är avsedda att främja, vilket har sin grund i att regleringsföretagen nu är mera omfattande och därför ofta även mera ingripande än tidigare samt att de ändamål som avgifterna skall tillgodose blivit alltmer kostnadskrävande.

Utskottet konstaterar med tillfredsställelse att genom de sålunda genomförda och nu föreslagna ytterligare avgiftshöjningarna ävensom de övriga förslag förevarande proposition innehåller de önskemål utskottet framställt i ovannämnda utlåtande i allt väsentligt blivit tillgodosedda. Utskottet har således icke något att erinra mot vad i propositionen föreslås rörande avgifternas maximi- och minimigränser, avgiftsskyldighet för korttidsregleringar, förkortning av avgiftsperiodens längd samt förskottsinsbetalning av utdömda avgifter. Till frågan om de nya reglernas tillämplighet på äldre regleringsföretag återkommer utskottet nedan.

I propositionen behandlas några spörsmål som icke föranlett förslag om lagändring. Sålunda har kammarkollegiet i sitt remissyttrande över utredningens betänkande ifrågasatt införande av föreskrifter om att g e m e n-

s a m a v g i f t t skall bestämmas för äldre och nyare regleringsföretag i samma vattenområde. Departementschefen har visserligen funnit beaktansvärda skäl tala för detta förslag men har likväl icke velat biträda detsamma med hänsyn till olägenheten av att vid successiv utbyggnad av en reglering nödgas vid upprepade tillfällen undanröja äldre avgiftsbeslut.

Enligt utskottets mening föreligger otvivelaktigt goda skäl för kammarkollegiets ståndpunkt. Utskottet vill likväl icke nu föreslå någon lagändring på denna punkt. Därvid har utskottet beaktat, förutom de olägenheter som departementschefen framhållit, även den omständigheten att syftet med den av kammarkollegiet föreslagna ordningen i viss mån kan tillgodoses genom det av departementschefen rekommenderade förfarandet att bestämma avgiftsperioden för en senare reglering så att perioderna för de båda företagen sammanfaller och omprövning av avgifterna alltså kan ske samtidigt. — För det fall att en tidigare reglering icke ensam för sig är av sådan omfattning att avgiftsskyldighet för densamma föreligger men regleringen senare utökas så att de två företagen betraktade som en enhet uppfyller förutsättningarna för avgiftsskyldighet har högsta domstolen i det av lagrådet åberopade rättsfallet NJA 1954 s. 50 funnit gemensam avgift för båda företagen böra fastställas. Huruvida lagrådets hänvisning till detta rättsfall skall anses innebära att den grundsats som kommit till uttryck i rättsfallet jämväl är tillämplig för det fall att den äldre regleringen redan är avgiftsbelagd vill utskottet lämna öppet.

Utskottet förutsätter att frågan ägnas erforderlig uppmärksamhet och att, om en föreskrift av den utav kammarkollegiet ifrågasatta innebörden visar sig behövlig och lämplig, departementschefen framlägger det förslag som härav föranledes.

En annan fråga som beröres i propositionen men icke föranlett något ändringsförslag är bestämmelsen i 15 § om a v g i f t s m e d l e n s a n v ä n d n i n g. Utredningen har föreslagit att den i paragrafen förekommande exemplifieringen av bygdeändamål, som skall tillgodoses genom avgifter, antingen helt utgår eller ersättes med en allmännare formulering, som ger vid handen att det primära är att underlätta bygdens anpassning till de ändrade förhållandena samt att ändamål av bestående värde för bygden och befolkningen därvid skall betjänas. Som ett skäl härför har utredningen anfört att en dylik uppräknings av vissa ändamål lätt leder till att dessa tillgodoses i första hand, medan andra får stå tillbaka. Bland ändamål som sålunda icke särskilt angivits i gällande lag men som är förtjänta av beaktande har utredningen omnämnt stödjande av näringslivet inklusive turistväsendet, förbättrande av kommunikationer, skapande av samlingspunkter såsom samlingslokaler eller hembygdsgårdar, främjande av en rationell elkraftdistribution, byggande av vägar. I några remissyttranden har även framhållits önskvärdheten av att kunna använda avgifterna till naturvårdande åtgärder.

Självfallet är det av vikt att den i 15 § förekommande uppräknings av bygdeändamål endast uppfattas som en exemplifiering och att även andra

beaktansvärda behov av allmän art inom bygden blir tillgodosedda. Så har bestämmelsen också tillämpats i praxis, vilket omvitnats såväl av utredningen som av vissa remissinstanser och av departementschefen. En vid utredningens betänkande fogad tabellbilaga, innehållande bl. a. uppgifter om de ändamål, för vilka avgifter tagits i anspråk, ger vid handen att avgifterna kommer till en mycket skiftande användning. Bl. a. kan nämnas byggande av vägar, elektrifiering av fastigheter m. m., främjande av fiske, anslag till hushållningssällskaps jordbruksförsök, iordningställande av badplatser, bryggor och friluftspplatser, anläggande av vattenledning, bidrag till turiststation och bygdegård samt bidrag till lappväsendet. Som departementschefen framhållit kan bl. a. även naturskyddet tillgodoses på denna väg. I likhet med departementschefen finner utskottet därför någon lagändring på förevarande punkt icke behövlig.

I detta sammanhang vill utskottet understryka vad utskottet i förevarande hänseende uttalade i 1953 års utlåtande. Utskottet anförde bl. a. att det enligt dess mening vore önskvärt att avgiftsmedlen komme till användning så snart de vuxit till belopp, som kunde nyttjas för väsentliga åtgärder. I detta hänseende vore initiativ från naturskyddsrad, kommunala organ m. fl. lokala instanser av stor betydelse. Hänsyn till eventuella krav på ersättning för oförutsedda skador syntes icke få föranleda att framställningar om utanordnande av medel för bygdens allmänna behov avvisades, därest förstnämnda krav bedömdes icke kunna avse mer än jämförelsevis obetydliga belopp.

Med nu berörda spörsmål sammanhänger frågan vilken tolkning som bör givas de i 14 och 15 §§ förekommande begreppen »den kringliggande bygden» respektive »den bygd som beröres av företaget». Med hänsyn till de från fall till fall starkt skiftande förhållandena, i synnerhet beträffande omfattningen av skadeverkningarna av skilda regleringsföretag, är det självfallet icke möjligt att i lagtext giva en klar och entydig bestämning av dessa begrepp. När utskottet år 1953 bl. a. efterlyste ett klarläggande av innebörden av bygdebegreppet åsyftades ej heller en sådan legal definition. Utskottets mening var närmast att utredningen skulle kunna leda fram till ett uttalande om att förevarande bestämmelser ej finge tolkas så snävt att endast trakten närmast omkring själva regleringsmagasinet komme att tillgodoses vid bestämmandet och utanordnandet av avgiftsmedel. Utskottet instämmer därför i de uttalanden i denna riktning som nu gjorts av såväl utredningen som departementschefen.

Utskottet ansluter sig till det under remissbehandlingen väckta och av departementschefen biträdda förslaget att låta en eller två vattenrättsingenjörer deltaga i avgörandet av avgiftsärenden, som nu handlägges av vattenrättsdomare jämte två vattenrättsnämndemän. Utskottet har intet att erinra mot att erforderliga föreskrifter härom meddelas i administrativ ordning och förutsätter liksom departementschefen att denna reform icke behöver medföra någon ändring i fullföljdsreglerna.

Härefter vill utskottet behandla frågan om övergångsbestämmelserna till lagförslaget.

Enligt departementschefens förslag är den nya lagstiftningens tillämplighet på äldre regleringsföretag i väsentliga hänseenden begränsad. Sålunda skall korttidsregleringsföretag, vartill tillstånd lämnats före ikraftträdandet av de nya bestämmelserna, även för framtiden vara befriade från avgiftsskyldighet. Vidare skall nu gällande avgiftslatitud även i fortsättningen tillämpas beträffande vid lagens ikraftträdande befintliga avgiftsskyldiga företag. Däremot tänker sig departementschefen att de nya föreskrifterna om avgiftsperiodens längd och om förskottsbetalning skall tillämpas också på äldre företag, dock först sedan löpande avgiftsperiod gått till ända.

Motionärerna önskar samstämmigt att de nya reglerna om avgiftsskyldighet för korttidsregleringar och om avgiftsbeloppens storlek skall — efter en viss övergångstid — bli tillämpliga även på äldre företag. Såvitt avser korttidsregleringarna förordas i motionerna I: 388 och II: 465 en övergångstid av tio år från lagens ikraftträdande, varigenom avgiftsskyldighet skulle inträda efter den 1 juli 1969. Enligt de två andra motionerna bör som övergångstid gälla tio år »efter det företaget dömts tillåtligt».

Beträffande andra äldre företag än korttidsregleringarna förordas i motionerna I: 388 och II: 465 att den nya avgiftslatituden — liksom de nya bestämmelserna över huvud taget — skall börja tillämpas sedan tio år förflutit från det beslut senast meddelats om fastställande av avgift. Övriga motionärer anser att äldre sådana företag bör underkastas den nya latituden först sedan löpande avgiftsperiod gått till ända.

Motionerna I: 388 och II: 465 innehåller även ett yrkande om att de nya bestämmelserna skall omedelbart tillämpas på de företag, beträffande vilka regleringsavgift första gången fastställles efter den 1 juli 1959, oavsett om tillstånd till företaget meddelats tidigare.

För bedömandet av de i motionerna väckta frågorna är det av intresse att undersöka hur övergångsbestämmelserna utformats vid tidigare ändringar av avgiftsreglerna.

I en inom justitiedepartementet upprättad, den 28 december 1942 dagtecknad promemoria föreslogs ett flertal ändringar i då gällande bestämmelser om regleringsavgifter, bl. a. rörande höjning av avgiftslatitudens övre gräns samt införande av avgiftsskyldighet för regleringar, som medför förhöjning av den uttagbara vattenkraftens värde. Frånsett ett undantagsstadgande om användningen av avgiftsmedlen skulle enligt förslaget de nya bestämmelserna äga tillämpning även när tillstånd meddelats före lagens ikraftträdande.

Under remissbehandlingen av promemorian framställdes yrkanden om att undantag från de föreslagna bestämmelsernas tillämplighet i viss utsträckning skulle göras beträffande företag som redan erhållit vederbörligt tillstånd.

Genom lagändring år 1944 genomfördes vissa av de i promemorian fram-

lagda förslagen. Sålunda infördes bl. a. skyldighet att erlægga avgift i anledning av förhöjning av den uttagbara kraftens värde. Detta innebar en betydande utvidgning av avgiftsskyldighetens omfattning. Däremot gjordes icke någon ändring beträffande avgiftslatituden.

Enligt övergångsstadgandet skulle lagändringen träda i kraft den 1 juli 1944. Den nya lagen skulle dock icke tillämpas på sådana företag, vartill tillstånd givits enligt äldre lag och som enligt då gällande bestämmelser över huvud ej var avgiftspliktiga. I den mån de nya bestämmelserna i övrigt gjordes tillämpliga på äldre företag stadgades dock undantag för löpande avgiftsperiod.

Den ovan omförmälda lagändringen år 1955, då avgiftslatitudens minimi- och maximigränser höjdes, gällde även för äldre företag. Dock skulle redan fastställda avgifter oförändrat utgå under löpande tjuguarperiod. Departementschefen framhöll i propositionen (176/1955 s. 9), att då lagändringen väsentligen åsyftade en compensation för penningvärdeförsämringen — om ändringen kunde anses innebära en realökning av latituden vore denna mycket måttlig — syntes det ej föreligga hinder att tillämpa den nya latituden även på äldre företag.

Av intresse är också de övergångsbestämmelser som meddelats i samband med vissa år 1954 genomförda ändringar av vattenlagens regler till skydd för fisket, särskilt 2 kap. 8 och 10 §§. Dessa ändringar innebar bl. a. att området för skyldighet att erlægga fiskeavgift enligt 2 kap. 10 § i viss omfattning utvidgades samt att möjlighet infördes att ompröva meddelade beslut om årlig fiskeavgift enligt 2 kap. 10 § och till skydd för fisket meddelade föreskrifter om lokala åtgärder eller avgifter enligt 2 kap. 8 §.

Bestämmelserna rörande omprövning av fiskeavgift utformades i nära överensstämmelse med motsvarande bestämmelser för regleringsavgifter. Sålunda gäller vattendomstolens beslut om fiskeavgift för tjugu år i sänder med möjlighet för anläggningens ägare eller kammarkollegiet att under nittonde året påkalla omprövning. Dock föreligger den väsentliga skillnaden i förhållande till bestämmelserna om regleringsavgift att ändring av fiskeavgift endast kan ske för att åstadkomma en anpassning efter penningvärdet.

Beslut enligt 2 kap. 8 § kan enligt 1954 års lagändring omprövas när som helst, men möjligheten att skärpa föreskrivna fiskevårdande åtgärder eller att höja fastställd avgift är även här starkt begränsad. I den mån fråga ej är om sådan avgiftshöjning som motsvaras av ändring i penningvärdet får anläggningens ägare ej åläggas nya förpliktelser som för honom medför väsentligt ökad olägenhet.

Övergångsbestämmelserna till de nu angivna ändringarna i 2 kap. 8 och 10 §§ innebär, såvitt här är av intresse, följande. Den genomförda utvidgningen av avgiftsplikt enligt 10 § gäller icke för sådana anläggningar som tillkommit före den nya lagens ikraftträdande och som enligt tidigare bestämmelser var fria från avgift. Däremot är de nya omprövningsreglerna, såväl enligt 8 § som 10 §, tillämpliga även beträffande äldre anläggningar. Detta motiverades i förarbetena (prop. 23/1954 s. 48 f, 60, 78 f) med att om-

prövningsrätten vore begränsad genom att anläggningens ägare icke kunde åläggas väsentligt ökad kostnad och olägenhet eller att omprövningen endast finge avse en anpassning till penningvärdet. I sitt av riksdagen godkända utlåtande (2/1954) över propositionen uttalade tredje lagutskottet vissa principiella betänkligheter mot att låta de nya bestämmelserna om omprövning tillämpas även beträffande redan meddelade lagakraftvunna domar. Emellertid fann utskottet de av departementschefen anförda skälen väga tyngre än dessa betänkligheter.

I ovannämnda vid 1953 års riksdag väckta motioner yrkades utredning bl. a. angående förhöjning av avgiftssatserna och angående möjligheterna att tillskapa en form för snabb omprövning av redan fastställda regleringsavgifter. Detta föranledde under remissbehandlingen vissa uttalanden om äldre företags ställning.

Svenska naturskyddsföreningen yttrade att det vore önskvärt att en eventuell höjning av avgiftslatitudens övre gräns kunde tillämpas å redan fastställda avgifter. Detta syntes dock kunna ske endast i den mån den löpande tjuguarsperioden utginge. Vattenlagssakkunniga fann det möta ganska stora betänkligheter att genom lagstiftning förkorta gällande tjuguarsperiod beträffande redan fastställda avgifter och i strid mot lagakraftvunna domar ålägga företagen nya, kanske betydande ekonomiska förpliktelser. Dylika betänkligheter mötte ej med samma styrka mot en förkortning av perioden utan retroaktiv verkan, d. v. s. med tillämpning på äldre företag allenast i den mån den löpande tjuguarsperioden utginge. Även vattenfallsstyrelsen ansåg det betänkligt att redan utdömda avgifter skulle kunna omprövas under löpande period och vattenkraftföreningen avstyrkte såväl utredning angående omprövning av redan fastställda avgifter som en förkortning av de tjuguarsperioder för vilka avgifterna fastställts.

Utskottet anförde att det icke framginge av motionerna huruvida motionärerna ville förorda att avgiftsbeloppen skulle kunna höjas beträffande sådant regleringsföretag, som redan före ikraftträdandet av eventuell lagändring i detta hänseende genom lagakraftvunnen dom fått sin avgiftsskyldighet bestämd och för vilket tjuguarsperioden ej utlöpt. I likhet med de flesta remissinstanser, som yttrat sig i denna fråga, ansåge utskottet en lagregel, som skulle möjliggöra en dylik höjning med retroaktiv verkan, ingiva betänkligheter. Utskottet vore dock ej berett taga ståndpunkt i frågan utan förmenade att denna finge upptagas i samband med den begärda utredningen om avgiftsbestämmelserna i övrigt.

Norrländska vattenkraftutredningen, vars betänkande icke innehåller något förslag till lagtext, har endast i ett hänseende berört frågan om de nu föreslagna bestämmelsernas tillämplighet på äldre företag. Beträffande avgiftsperiodens avkortning anför utredningen att en lagändring i denna riktning icke omedelbart bör beröra sådana regleringsföretag, som genom dom fått sin avgiftsskyldighet bestämd. För dessa bör enligt utredningens mening den kortare perioden gälla först sedan nu löpande period utgått.

Övergångsbestämmelserna har närmare behandlats i vissa remissyttrandena över betänkandet.

Vattenöverdomstolen anför sålunda bl. a. följande.

Att någon höjning av regleringsavgifter under löpande tidsperiod ej bör komma i fråga har framhållits vid de överväganden som föregått tidigare beslut om höjning av regleringsavgifterna. Någon anledning att frångå denna princip vid den nu ifrågasatta ändringen av avgiftsbestämmelserna synes icke föreligga. Tidigare ändringar av avgiftsbestämmelserna har i fråga om avgifternas storlek i huvudsak varit föranledda av försämring av penningvärdet och alltså icke inneburit någon reell förhöjning av avgifterna. Den nu föreslagna ändringen innebär icke blott reell höjning av avgifterna, särskilt av minimiavgiften, utan även avgiftsbeläggning av tidigare icke avgiftspliktiga regleringar. En tillämpning av ifrågasatta nya bestämmelser på gamla företag vid utgången av gällande avgiftsperiod eller på förut icke avgiftsbelagda regleringar kan innebära att företagaren blir skyldig att utgiva en avgift, som han vid företagets utförande icke hade anledning att räkna med. Lagändringen får i sådant fall i realiteten retroaktiv verkan. Även om detta innebär ett visst avsteg från vedertagna principer, torde det i förevarande fall — med hänsyn bl. a. till företagets beskaffenhet och de sociala skäl som uppstår avgiftsbestämmelserna — icke möta alltför stora betänkligheter att beträffande redan avgiftsbelagda företag göra de föreslagna bestämmelserna tillämpliga vid utgången av gällande avgiftsperiod. Däremot synes det både ur principiell och praktisk synpunkt mera betänkligt att tillämpa dessa bestämmelser i fråga om korttidsregleringar, som tillkommit före ändringarnas genomförande och för vilka regleringsavgift alltså icke blivit bestämd. Beträffande sådana regleringar saknas för övrigt möjligheten att anknyta ändringarna till utgången av någon nu löpande tidsperiod.

Vattenfallsstyrelsens och vattenkraftföreningens ståndpunkt överensstämmer i det väsentliga med den av departementschefen förordade lösningen. Dessa remissinstanser anser att bestämmelser om avgift för korttidsreglering icke kan bli tillämpliga på äldre företag, att föreskrift om förhöjd minimiavgift icke bör gälla för tidigare tillstadda regleringar samt att övriga ändringar icke bör tillämpas på äldre företag förrän de löpande tjuguarperioderna utgått.

Vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol F. Löwing samt länsstyrelserna i Jämtlands och Västerbottens län anser att en lagändring om förkortning av avgiftsperioden bör gälla omedelbart även för regleringsföretag som redan fått sin avgiftsskyldighet bestämd. Kammarkollegiet däremot menar i likhet med utredningen att nya bestämmelser om avgiftsperiodens förkortning icke bör givas retroaktiv verkan.

Såsom framgår av ovanstående redogörelse har vid tidigare ändringar av avgiftsregler i vattenlagen stor restriktivitet iakttagits i fråga om att göra nya, skärpta bestämmelser tillämpliga på äldre företag. En utvidgning av avgiftsskyldighetens omfattning har icke ansetts böra gälla för äldre företag, som icke varit avgiftspliktiga enligt de vid deras tillkomst gällande bestämmelserna. I de fall avgiftsbeloppen höjts genom ny lagstiftning har de nya latituderna gjorts tillämpliga på äldre avgiftsbelagda företag endast då den viddagna ändringen väsentligen avsetts skola kompensera för penningvärdets försämring. Då nya omprövningsregler införts beträffande fiskevär-

dande åtgärder och avgifter enligt 2 kap. 8 § vattenlagen har dessa visserligen ansetts kunna gälla även för bestående företag men endast med hänsyn till att omprövningsskyldigheten vore begränsad till jämkningar inom den ungefärliga ramen för de i tidigare beslut ålagda förpliktelserna.

Självfallet är det en mycket viktig rättsgrundsats att ny lagstiftning, som innebär skärpning av tidigare bestämmelser, icke får ges tillbakaverkande kraft, med mindre alldeles speciella omständigheter föreligger. Åtskilliga sådana omständigheter kan enligt utskottets mening åberopas till stöd för motionärernas ståndpunkt att den nya avgiftslatituden bör gälla även för redan *bestående avgiftspliktiga företag*.

Till en början må framhållas att de nya avgiftsreglernas tillämplighet på äldre företag icke kommer att innebära retroaktivitet i den meningen att de högre avgifterna skulle kunna uttagas för förfluten tid. Frågan gäller endast om vid blivande omprövning av fastställda avgifter den strängare latituden skall kunna tillämpas för kommande avgiftsperioder.

Ett starkt motiv för att i förevarande fall godtaga ett visst avsteg från den eljest vedertagna principen att icke tillerkänna nya lagar tillbakaverkande kraft är — såsom framhållits av vattenöverdomstolen liksom av motionärerna — de sociala skäl som uppstår av avgiftsbestämmelserna. Ett väsentligt ändamål med regleringsavgifterna är att bereda den bygd, som drabbas av ett regleringsföretags skadeverkningar, kompensation för sådana skador som icke kan gottgöras enligt vanliga ersättningsregler. Vidare måste beaktas att vid tillkomsten av många äldre regleringsföretag skadeverkningarna av dessa klart underskattats av både parter och domstolar, vilket för övrigt är förklarligt med tanke på att erfarenhet av vattenregleringar i större skala saknades och de fulla konsekvenserna av de ingrepp i naturen, som regleringarna innebär, icke låter sig överblickas förrän åratals efter det regleringarna påbörjats. I belysning av de erfarenheter som nu förvärvats ter sig exempelvis den för regleringarna av Torrön i Jämtland sedan 1930-talet gällande avgiften — 15—50 öre per turbinhästkraft för olika strömfall — såsom uppenbart otillräcklig. Även andra slående exempel kan anföras.

Som motionärerna påpekat skulle en begränsning av den föreslagna avgiftslatitudens giltighet till nya regleringsföretag medföra vissa från rättvisesynpunkt mindre önskvärda konsekvenser. I stort sett har de norrländska vattendragens utbyggnad — särskilt beträffande statens verksamhet på området — bedrivits och bedrivs alltså så att tyngdpunkten i verksamheten ligger inom ett älvområde i sänder. Detta har medfört att kraftutbyggnaden i vissa delar av Norrland är i huvudsak slutförd, under det att inom andra delar endast en mindre del av det planerade utbyggnadsprogrammet genomförts. Som exempel kan nämnas, å ena sidan Jämtlands län och å den andra Norrbottens län. Enligt utskottets mening är det icke tillfredsställande att för olika delar av landet skall tillämpas olika stränga avgiftslatituder för regleringsföretag av i stort sett samma art och omfattning, enbart beroende av huruvida kraftexploateringen i huvudsak redan

genomförts eller inte. Vad nu sagts gäller givetvis även olika regleringsföretag och därav berörda bygder inom en och samma älvdal.

En synpunkt av praktisk art är också förtjänt att framhållas. För såväl parter som domstolar måste det innebära en förenkling att vid framtida omprövning av fastställda avgifter kunna tillämpa allenast en latitud, oberoende av företagets ålder.

Enligt utskottets mening är de skäl som kan anföras till stöd för motionärernas förslag att låta den nya avgiftslatituden gälla även för redan tillåtna avgiftspliktiga företag av sådan styrka att de principiella betänkligheterna mot att giva ny lagstiftning retroaktiv verkan synes böra vika.

Det skall emellertid icke bestridas att som den nya avgiftslatituden är konstruerad — med normalt en lägsta gräns av tre kronor för varje turbinhästkraft — en övergång till denna latitud skulle för många äldre företag medföra en högst avsevärd avgiftshöjning. Det är för utskottet känt att för flera sedan lång tid tillbaka pågående omfattande regleringar gäller avgifter å 50 öre — en krona per turbinhästkraft för utbyggda och ännu lägre belopp, ända ned till 15 öre per turbinhästkraft, för outbyggda fall. En tillämpning av den nya normallatituden på sådana regleringsföretag skulle innebära att den årliga avgiftssumman komme att höjas mångdubbelt. I förevarande sammanhang må också framhållas att vattenöverdomstolens uttalande i frågan om de nya bestämmelsernas tillämplighet på äldre företag måhända bör ses mot bakgrunden av att vattenöverdomstolen i sitt yttrande även förordat att minimiavgiften borde bestämmas till 50 öre eller högst en krona per turbinhästkraft.

Utskottet vill emellertid erinra om att den av departementschefen föreslagna latituden innehåller ett undantagsstadgande av innebörd att avgiften må bestämmas till lägre belopp än normallatituden, dock lägst 50 öre per turbinhästkraft, om särskilda skäl föranleder därtill. Avsikten med detta undantagsstadgande är närmast att den lägre latituden skall kunna tillämpas i sådana fall, då en reglering förorsakar skador eller olägenheter av mindre allvarlig art eller då fråga är om avgift för outbyggda strömfäll. Enligt utskottets mening bör hinder icke föreligga mot en sådan tolkning av undantagsbestämmelsen att såsom »särskilda skäl» i och för sig även kan anses den omständigheten att en reglering tillkommit under tid då en lägre latitud varit gällande och att därför en låg avgift fastställts per turbinhästkraft.

Utskottet anser att den nya avgiftslatituden icke bör bli tillämplig beträffande äldre företag förrän den i varje särskilt fall *löpande avgiftsperioden* gått till ända. Utskottet kan alltså icke biträda det i motionerna I: 388 och II: 465 framställda yrkandet om att gällande perioder skall avkortas till tio år.

Vad därefter gäller frågan om avgiftsskyldighet för *äldre korttidsregleringar* kan till förmån för motionärernas ståndpunkt i viss mån åberopas samma skäl som ovan anförts rörande äldre avgiftspliktiga företag. Även här gäller att en rättstillämpning, som innebär att angränsande bygder behand-

las olika i avgiftshänseende, beroende på om ett regleringsföretag tillkommit före eller efter lagens ikraftträdande, för de drabbade områdena måste få ett drag av godtycke. Också beträffande korttidsregleringarna kan göras gällande att skadeverkningarna för den kringliggande bygden i vissa fall blivit svårare än man från början antagit.

Emellertid måste i fråga om korttidsregleringarna beaktas några speciella synpunkter av väsentlig betydelse för bedömningen. Sådana regleringsföretag är enligt gällande rätt helt befriade från skyldighet att gälda regleringsavgift. Vid tidigare skärpningar av avgiftsregler i vattenlagen har, såsom ovan anförts, bestående företag, som varit fria från avgiftsplikt, uttryckligen undantagits från de nya bestämmelsernas tillämplighet. Att nu underkasta äldre korttidsregleringar avgiftsskyldighet skulle alltså innebära ett klart avsteg från hittills följda principer. Härtill kommer att de flesta pågående korttidsregleringarna av större betydelse i Norrland alltjämt lär bedrivas med stöd av 1939 års lag om tillfällig vattenreglering. Allt eftersom för dessa regleringar gällande tidsbegränsade tillstånd utlöper och regleringarna i stället kommer att prövas enligt vattenlagen blir också de nya avgiftsreglerna direkt tillämpliga på desamma. Det har för utskottet upplysts att de korttidsregleringar av större omfattning i Norrland som bedrivs med stöd av tillstånd enligt vattenlagen är av lämpligen sent datum, varför domstolsbehandlingen av skadefrågorna ännu icke slutförts. I några av dessa fall har för övrigt tillstånd meddelats av Kungl. Maj:t i statsrådet, i samband varmed föreskrivits särskilda villkor för att tillgodose bygdens behov.

Utskottet anser sig med hänsyn till vad nu anförts icke kunna biträda motionärernas önskemål om att även äldre korttidsregleringar skall underkastas avgiftsplikt. Emellertid vill utskottet samtidigt framhålla angelägenheten av att fortsatt uppmärksamhet ägnas åt frågan om att i lämplig form bereda de av dessa regleringar berörda bygderna kompensation för skadeverkningar, som icke kan gottgöras enligt vattenlagens regler.

I likhet med departementschefen anser utskottet att bestämmande för huruvida äldre eller ny lag skall tillämpas bör vara den dag då vattendomstolens *beslut om tillstånd till reglering* gives. Utskottet biträder alltså icke det i motionerna I: 388 och II: 465 väckta förslaget om att anknyta de nya reglernas giltighet till tidpunkten för beslutet om avgiftens fastställande. Utskottet utgår därvid från att departementschefen avsett tillståndet till själva regleringen och icke det särskilda tillstånd, som i ett tidigare skede av målet kan ha jämlikt 11 kap. 66 § 1 mom. vattenlagen meddelats rörande utförandet av erforderliga byggnadsåtgärder. Vanligen lämnas medgivandet till själva regleringen först i den s. k. huvuddomen i målet, vari även de närmare villkoren för tillståndet, bl. a. i fråga om regleringsavgifter, brukar bestämmas. Tidpunkten för regleringstillståndet och fastställandet av regleringsavgifterna kommer alltså vanligen att sammanfalla.

Utskottet biträder vidare departementschefens förslag att den nya lagens

regler om *avgiftsperiodens längd* och om *förskottsbetalning* skall gälla även för äldre företag, sedan löpande avgiftsperiod gått till ända.

Utskottets förslag beträffande den nya avgiftslatitudens tillämplighet på äldre avgiftspliktiga företag föranleder viss ändring av övergångsbestämmelsernas tredje stycke. Enligt utskottets mening bör detta stycke ges följande lydelse: »Beträffande annan vattenreglering, vartill tillstånd lämnats före ikraftträdandet, skall nya lagen ej äga tillämpning med avseende å den tidrymd av tjugu år, för vilken vattendomstolens avgörande i fråga om avgift med anledning av företaget skall gälla.»

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A. att riksdagen — med förklaring att riksdagen i anledning av motionerna I: 388 och II: 465 samt I: 389 och II: 466 funnit viss ändring böra företagas i övergångsbestämmelserna till det genom propositionen framlagda lagförslaget — måtte för sin del antaga förslaget med den ändringen att övergångsbestämmelserna erhåller följande lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1959.

Skyldighet att gälda avgift må ej åläggas i fråga om vattenreglering, vartill tillstånd lämnats genom dom som meddelats före nya lagens ikraftträdande, därest regleringen är av sådan beskaffenhet, att enligt äldre lag avgift ej skolat utgå.

Beträffande annan vattenreglering, vartill tillstånd lämnats före ikraftträdandet, skall *äldre lag tillämpas såvitt angår de gränser inom vilka avgiften skall bestämmas; och skall nya lagen beträffande sådan vattenreglering ej heller i övrigt äga tillämpning med avseende å den tidrymd av tjugu år, för vilken vattendomstolens avgörande i fråga om avgift med anledning av företaget skall gälla.*

Beträffande annan vattenreglering, vartill tillstånd lämnats före ikraftträdandet, skall nya lagen ej äga tillämpning med avseende å den tidrymd av tjugu år, för vilken vattendomstolens avgörande i fråga om avgift med anledning av företaget skall gälla.

B. att motionerna I: 388 och II: 465 samt

C. att motionerna I: 389 och II: 466,

i den mån de icke bifallits genom vad utskottet ovan under A. hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 10 mars 1959

På tredje lagutskottets vägnar:

HUGO OSVALD

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Osvald, Lindahl, Grym, Göran Karlsson, Georg Carlsson, Kristiansson, Ebbe Ohlsson och Alexanderson;

från andra kammaren: herrar Levin, Johansson i Torp, fru Torbrink, herrar Nyberg, Nilsson i Östersund, Wachtmeister, Grebäck och Bengtsson i Göteborg.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.